

Szent Jeromos, az *auctor* a késő középkori magyar nyelvű kódexekben

A késő antik tudós filológus, Eusebius Sofronius Hieronymus, azaz Szent Jeromos a késő középkorra vitathatatlan tekintélyű egyházdoktorrá vált,¹ akinek alakjához széles körben elterjedt, szövegekben és képeken is megjelenített csodás események kötődtek. Itáliában újraformált kultusza olyan különböző társadalmi csoportok számára jelentett eszményképet, mint az itáliai humanisták, itáliai és spanyol remeteközösségek vagy a nagy Jeromos-csodáló, Rotterdami Erasmus szellemi hátteréül szolgáló, a *devotio moderna* irányzatához tartozó németalföldi közösségek.² A kelet-közép- és dél-európai katolikus szlávok körében a Dalmácia és Pannónia határvidékéről származó egyházatya a szláv nyelvű liturgia és bibliafordítás állítólagos szerzőjeként és a szlávok apostolaként tett szert népszerűsége.³

Tisztelete a késő középkori Magyarországon is jelen volt; követendő példaként jelemtették meg mind bibliatudósként, mind csodatevő remeteszentként, szerzetesként.⁴

- 1 | Vö. „Jeromos személye, élete legnagyobb részében, elkeseredett viták kiindulópontja volt, s bizonyos körökben legalább olyan szenvedélyesen gyűlölték, mint amennyire másutt rajongtak érte. Az idő tájt, amikor meghalt, a személyét körülvevő gyanakvás és ellenségeség kezdett eloszlani, s az elkövetkezendő ezer évre és még azután is fokozatosan átadta helyét az egyre erőteljesebb dicshimnuszoknak, melyekbe nevét foglalták.” J. N. D. Kelly: *Szent Jeromos élete, írásai és vitái*. Paulus Hungarus–Kairoosz, Bp. 2003. 505.
- 2 | Erről lásd Eugen Rice Jeromos reneszánsz kori tiszteletét és ikonográfiájának alakulását vizsgáló monográfiáját: Eugene F. Rice: *Saint Jerome in the Renaissance*. Johns Hopkins University Press, Baltimore 1985. 49–116.
- 3 | E hiedelem kialakulásáról és elterjedéséről lásd Julia Verkholantsev: *The Slavic Letters of St. Jerome. The History of the Legend and Its Legacy, or, How the Translator of the Vulgate Became an Apostle of the Slavs*. Northern Illinois University Press, DeKalb 2014. Jeromos késő középkori dalmáciai tiszteletéről lásd még Ines Ivic: *Jerome Comes Home. The Cult of Saint Jerome in Late Medieval Dalmatia*. *Hungarian Historical Review* 5. 2016/3. 618–644; uő: *The “Making” of a National Saint. Reflections on the Formation of the Cult of Saint Jerome in the Eastern Adriatic. Il Capitale culturale. Studies on the Value of Cultural Heritage*, Supplementi 7. 2018. 247–278; uő: *Kako je sveti Jeronim (p)ostao Dalmatinac? – Formiranje kulta svetog Jeronima tijekom 15. stoljeća / How Saint Jerome Became and Has Remained a Dalmatian? – Forming the Cult of Saint Jerome during the Fifteenth Century*. In: *Sveti Jeronim kroz vjekove. Kult i spomenici. Zbornik radova u povodu 1600. obljetnice smrti svetog Jeronima. / Saint Jerome Through the Ages. Cult and Monuments. A Collection of Papers on the Occasion of the 1600th Anniversary of Saint Jerome’s Death*. Eds. Emilio Marin, Katarina Horvat-Levaj. Institut za povijest umjetnosti, Zagreb 2021. 219–245.
- 4 | Magyarországi tiszteletéről rövid áttekintést adtam a következő angol nyelvű tanulmányban: Ágnes Korondi: *Vernacular Bible Translations and the Cult of Saint Jerome in Late Medieval East Central*

Korondi Ágnes (1982) – irodalomtörténész, tudományos kutató, HUN-REN–MNKK OSZK Fragmenta et Codium Kutatócsoport, Budapest, korondi.agnes@oszk.hu

<https://doi.org/10.36373/em-2025-3-5>

Alakja és művei hangsúlyosan szerepelnek a 16. század első évtizedeiben felvirágzó magyar nyelvű kódexirodalomban is.⁵ Élettörténetét részben vagy teljesen a *Legenda aurea* alapozva⁶ az *Érsekújvári*⁷ és az *Érdy-kódex*⁸ tartalmazza. Előbbi, amely a Nyulak szigeti domonkos apácák számára készült, a Jeromos-kultusz felfuttatásában fontos szerepet betöltő, Szent Ágostonnak tulajdonított, Jeromost dicsérő levél fordítását is magában foglalja.⁹ A *Kazinczy-kódex*,¹⁰ a *Horvát-kódex*¹¹ és a *Tihanyi kódex*¹² példákban szerepelteti Jeromost, az első csodatevői, a másik kettő egyházdoktori minőségében. A tudós tanítóval nemcsak történetek szereplőjeként, hanem szövegek szerzőjeként is találkozhattak a magyar kódexek szerzői. A Halábori Bertalan által másolt *Döbrentei-kódex* a középkorban breviáriumi olvasmányként használt állítólagos Jeromos-levél fordítását tartalmazza *Szent Ieronimos beszéde Nagybold Asszony napjára*

Europe. The Cultural Context of a Transylvanian Codex. In: *The Challenges and Cultures of Change in Transylvania, 16th to 18th Centuries*. Ed. Csilla Gábor, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht (Refo500 Academic Series), megjelenés előtt.

- 5 | Alakjának változásáról és a magyar legendákról lásd: Gábor Csilla: Egyházatya a kultusz közegében (Szent Jeromos esete a popularitással). In: uő: *Laus et polemia. Magasztalás és vetekedés középkor- és kora újkori szövegtípusokban*, Debreceni Egyetemi Kiadó–Bolyai Társaság, Egyetemi Műhely Kiadó, Debrecen–Kolozsvár 2015. 51–67. Jelenlétéről a kódexirodalomban lásd még: Ágnes Korondi: Saint Jerome as a Model and Author for Nuns in Early Hungarian Texts. *Clotho* vol. 3. 2021/2. 147–156.
- 6 | Horváth Cyrill: *Középkori legendáink és a Legenda aurea*. Bp. 1911. 39–41.
- 7 | MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye 45. Kiad.: *Érsekújvári kódex. 1529–1531*. Kiad. Haader Lea, bev. Madas Edit, H. L. Rozsondai Marianne és Wehli Tünde közreműködésével. Az MTA Nyelvtudományi Intézete–MTAK–Tinta, Bp. 2012. (Régi Magyar Kódexek 32.) 156^r–158^v/311–316. (A magyar nyelvű kódexekre hivatkozva lehetőség szerint a szakirodalomban általában használt paginaszámok mellett a fóliószámokat is megadom.)
- 8 | OSZK MNy 9. Kiad.: *Érdy codex*. II. Kiad. Volf György. MTA, Bp. 1876. (Nyelvemléktár 5) 560–566.
- 9 | *Ezenképpen ír vala Szent Ágoston doktor egy levelében, kit vala küldendő Szent Cirilasnak bódogságos Szent Jeronimosnak nagy dücsőségéről, kit az véghetetlen irgalmasságú Úristen ada az ő szerető szolgájának Szent Jeronimosnak az ő érdeme szerént – Érsekújvári kódex 165v–171r/332–343*. (A magyar nyelvű kódexekből származó idézeteket átírom mai helyesírás szerint.) A szöveg latin forrása: [Pseudo]-Augustinus: Epistola Augustini Hipponensis episcopi ad Cyrillum Jerosolymitanum episcopum, de magnificentiis beati Hieronymi. In: *Patrologiae cursus completus: Series Latina* (a továbbiakban PL) 22. Red. Jacques Paul Migne. Paris 1859. 281–289. *Bibliotheca hagiographica latina antiquae et mediae aetatis* (a továbbiakban BHL) 1. Société des Bollandistes, Bruxelles 1898–1899. 3867. Eligius Dekkers–Aemilius Gaar: *Clavis patrum latinorum* (a továbbiakban CPL). Brepols, Turnhout 1995. 367. – E szöveg magyarországi és kelet-közép-európai recepciójáról részletesebben is írtam: Korondi Ágnes: *A Vita et transitus Sancti Hieronymi kelet-közép-európai és magyarországi elterjedéséről*. In: *A könyv és olvasója. A 14–16. századi könyvkultúra interdiszciplináris megvilágításban*. Szerk. Fábíán Laura et al. MTA–ELTE HECE, Bp. 2018. 193–211.
- 10 | OSZK MNy 11. Kiad.: *Kazinczy-kódex. 1526–1541*. Kiad. Kovács Zsuzsa. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 2003. (Régi Magyar Kódexek 28.) 18^r–19^v/35–38. A példa latin forrásáról a következő tanulmányban írtam: Korondi Ágnes: *A Kazinczy-kódex Szent Jeromos hatalmát illusztráló exemplumának forrásáról*. In: *Lelkiség és irodalom: Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*. Szerk. Bajáki Rita et al. MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, Bp. 2017. (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti Tanulmányok 17.) 289–293.
- 11 | OSZK MNy 7. Kiad.: *Horvát-kódex. 1522*. Kiad., bev., jegyz. Haader Lea, Papp Zsuzsanna. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Nyelvtörténeti és Dialektológiai Osztálya, Bp. 1994 (Régi Magyar Kódexek 17.) 96^r–97^v/192–194.
- 12 | OSZK MNy 75. Kiad.: *Tihanyi kódex. 1530–1532*. Kiad. Kovács Zsuzsa. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 2007. (Régi Magyar Kódexek 31.) 184^r–185^v/368–369. Forrása: [Pelbartus de Themeswar]: *Stellarium coronae beatae virginis Mariae*. [Basel c.1497/1500.] Lib. X, pars I, art. III.

címmel.¹³ A nagyhatású értekezés, amelyet Migne a *Patrologia latina* 30. kötetében, a kétes szerzőségű Jeromos-művek között közölt,¹⁴ tulajdonképpen a Karoling-kori teológus, apát, Paschasius Radbertus munkája.¹⁵ Szintén pszeudo-jeromosi munka a *Regula monachorum*¹⁶ is, amelyből *Szent apácáknak életekre röviden való regula, melyet bódogságos Hieronimus doktor írt az szíznak, kinek neve vala Eustochium, és az több szízeknek Betlehem mellett egyembe lakóknak* címmel olvasható fordítás a *Virginia-kódexben*.¹⁷ Egy autentikus Jeromos-mű, a *Vita Pauli primi eremitaie*¹⁸ a közvetlen forrása viszont a nagyvázsonyi pálosok által világi patrónusuknak másolt *Peer-kódex* Remete Szent Pálról szóló legendája,¹⁹ amint arra Gábor Csilla rámutatott.²⁰ Ugyanő azt is felvetette, hogy e magyar legenda elkészítéséhez a pálos rendfőnök, Hadnagy Bálint által 1511-ben kiadott, Remete Szent Pál életét és *translatióját* tartalmazó kötetet használhatták, amelynek Pál-életrajzát a Jeromos-féle szöveg képezi.²¹ Az *Érdy-kódex* Pál-legendája²² kapcsán is bizonyította, hogy annak egyes részei közvetlenül Jeromos szövegéből származnak.²³

Ezeknek a valódi vagy a korban valódinak gondolt Jeromos-szövegeknek a lefordítása és lemásolása az egyházatya nevének gondos megjelölésével azt mutatja, hogy az egyházdoktor neve nemcsak a latin nyelvű teológiai művek jól képzett olvasói, hanem a jóval kevésbé művelt apácák, sőt világiak körében is ismerős volt, a vele fémjelzett tanítás igaz, ortodox voltát szavatoló védjegyként működhetett. Ezt bizonyítják a betlehemi tudós nevével ellátott idézetek is, amelyek bőven előfordulnak a magyar nyelvű kódexekben, a műfaji sajátosságokból következően különösen a prédikációkat tartalmazó kötetek lapjain. Bán Imre az *Érdy-kódexet* összeállító Karthauzi Névtelen műveltségét feltérképező monográfiájában 54 Jeromos-hivatkozást említett. Ezzel szemben Szent Ágoston neve 91-szer, Nagy Szent Gergelyé 55-ször, Szent Ambrusé 27-szer fordul elő. Ehhez képest csupán 16 idézet szerepel a skolasztika nagy teológusától,

13 | Batthyaneum, Gyulafehérvár, R. III. 76. Kiad.: *Döbrentei-kódex. 1508.* Bev. Abaffy Csilla, T. Szabó Csilla. Argumentum–Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1995. (Régi Magyar Kódexek 19.) 248^r–255^v/495–510.

14 | [Pseudo]-Hieronimus: Epistola IX. Ad Paulam et Eustochium. De assumptione beatae Mariae Virginis. In: *PL* 30. 126–147/122–142. *BHL. Supplementi.* Bruxelles, Société des Bollandistes 1911. 5355d. *CPL* 633.

15 | A szöveg modern kritikai kiadásai bő szakirodalmat is adnak a mű történetéhez és szerzőségéhez: Albert Ripberg: *Der Pseudo-Hieronimus-Brief IX 'Cogitis me'. Ein Erster Marianischer Traktat des Mittelalters von Paschasius Radbert.* Universitätsverlag, Freiburg, Schweiz 1962. (Spicilegium Friburgense 9.); Paschasii Radberti Epistula Hieronymi ad Paulam et Eustochium de Assumptione Sanctae Mariae Virginis. In: *De partu virginis. De assumptione sanctae mariae virginis.* Ed. E. A. Matter, A. Ripberg. Brepols, Turnhout 1985. (CCCM 56C.) 97–162.

16 | *PL* 30. 391–426/403–438.

17 | MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 40. Kiad.: *Virginia-kódex. XVI. század eleje.* Kiad., bev., jegyz. Kovács Zsuzsa. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1990. (Régi Magyar Kódexek 11.) 71^r–91^v/121–150.

18 | *PL* 23. 17–28/17–30.

19 | OSZK MNY 13. Kiad.: *Peer-kódex.* Kiad. Kacsóvics-Reményi Andrea, Oszkó Beatrix. Argumentum–Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 2000. (Régi Magyar Kódexek 25.) 18^v–58^r/36–115.

20 | Gábor Csilla: Kitalált szent, valós kultusz (Remete Szent Pál)? Szövegek tanúságai. In: uő: *Laus et polemia.* 69–84. 79–81.

21 | Uo.

22 | *Érdy codex.* 190–193.

23 | Gábor: *Kitalált szent.* 78.

Aquinói Tamástól. Jelentős viszont a kódexben Clairvaux-i Szent Bernát (75), Szent Bonaventura (22) és a Tiszteletreméltó Béda (21) említéseinek száma.²⁴

Jelen tanulmányban azt vizsgálom, hogy milyen Jeromos-képet közvetítettek a magyar nyelvű kódexek az egyházatya műveiből, illetve a korban neki tulajdonított művekből a neve említésével átvett idézeteken keresztül azon magyar olvasóréteg felé, amely eredetiben nem vagy csak kismértékben ismerkedhetett meg a késő antik tudós írásaival. Mivel a kor fordítói az átdolgozás során a forráshivatkozásokat gyakran kihagyták az anyanyelvű szövegből, az a tény, hogy a „magyarázók” ezeket az idézeteket szerzői névvel s esetleg műcímmel együtt illesztették be a magyar szövegbe, Szent Jeromosnak a magyar olvasóközönség előtti ismertségét jelzi.

A citátumok kikeresése ma már kevésbé jelent fáradságos munkát, mint Bán Imre idejében, ugyanis a kódexek szövege elektronikusan kereshető a Magyar Generatív Történeti Szintaxis című projekt honlapján.²⁵ Az Ómagyar kódexek fülön megtalálható átírásokon végigfuttatva a Jeromos nevének különböző lehetséges alakjait (pl. Ieronymos, Ieronimus, Ieronimos, Hieronimus stb.), szőzötvenkét Jeromos-hivatkozást sikerült összegyűjtenem. A teljes lista az idézetek helyének és pontos latin forrásának megjelölésével túl hosszú ahhoz, hogy a jelen tanulmányhoz mellékelhessem. Álljon itt csupán egy, a citátumok kódexek szerinti megoszlását szemléltető táblázat.

Kódex neve	Jeromos-idézetek száma
Érdy-kódex	57
Debreceni kódex ²⁶	24
Érsekújvári kódex	17
Cornides-kódex ²⁷	10
Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról ²⁸	9
Tihanyi kódex	9
Horvát-kódex	6
Nagyszombati kódex ²⁹	4
Weszprémi-kódex ³⁰	4
Vitkovics-kódex ³¹	3

24 | Bán Imre: *A Karthausi Névtelen műveltsége*. Akadémiai, Bp. 1976. (Irodalomtörténeti Füzetek 88.) 49–51.

25 | [Http://omagyarokorpusz.nytud.hu/hu-codices.html](http://omagyarokorpusz.nytud.hu/hu-codices.html) (utolsó megtekintés: 2025. 06. 30.).

26 | Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Könyvtár, Debrecen, R 524. Kiad.: *Debreceni kódex. 1519*. Bev. Madas Edit, Reményi Andrea. Argumentum–Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1997 (Régi magyar kódexek 21.).

27 | ELTE Egyetemi Könyvtár, Cod. Hung. 4. Kiad.: *Cornides-kódex. 1514–1519*. Kiad., jegyz. Bognár András, Levárdy Ferenc. Akadémiai, Bp. 1967 (Codices Hungarici 6.).

28 | ELTE Egyetemi Könyvtár, Cod. Hung. 5. Kiad.: *Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról. 1521*. Kiad., bev., jegyz. Pusztai István. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1985 (Régi magyar kódexek 1.).

29 | Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, MSS III. 178. Kiad.: *Nagyszombati kódex. 1512–1513*. Kiad., bev., jegyz. T. Szabó Csilla. Argumentum–Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 2000 (Régi Magyar Kódexek 24.).

30 | ELTE Egyetemi Könyvtár, Cod. Hung. 8. Kiad.: *Weszprémi-kódex. A XVI. század első negyede*. Bev., jegyz. Pusztai István. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1988 (Régi Magyar Kódexek 8.).

31 | OSZK MNy 10. Kiad.: *Vitkovics-kódex. 1525*. Kiad., jegyz. Papp Zsuzsanna, bev. Pusztai István. Az MTA Nyelvtudományi Intézete, Bp. 1991 (Régi Magyar Kódexek 12.).

Kódex neve	Jeromos-idézetek száma
Nádor-kódex ³²	2
Lobkowicz-kódex ³³	2
Kazinczy-kódex	1
Bod-kódex ³⁴	1
Székelyudvarhelyi kódex ³⁵	1
Virginia-kódex	1
Winkler-kódex ³⁶	1
Összesen	152

Mint láthatjuk, messze a legtöbb idézet az *Érdy-kódex*ben fordul elő, amelyet jóval kevesebb, de még mindig jelentős számú hivatkozással az olyan vaskos prédikáció- és traktátusgyűjtemények követnek, mint a *Debreceni*, az *Érsekújvári* és a *Cornides-kódex*. A kisebb terjedelmű kéziratok közül kiemelkedik a *Könyvecse* a maga kilenc citátumával. (A nála hatszor terjedelmesebb, főleg Temesvári Pelbártból fordított prédikációgyűjtemény, a *Tihanyi kódex* ugyanennyiszor hivatkozik az egyházatyára.) A Jeromos iránt tanúsított fokozott tisztelet (minden egyes alkalommal „doktor”-ként,³⁷ kétszer pedig „dücsőséges Szent Jeronimus doktor”-ként³⁸ hivatkozik rá) összefügghet a kódex és az ismeretlen forrásszöveg humanista jellemzőivel,³⁹ ugyanis a humanista értelmiség számára, mint fentebb említettük, a jó tollú, tudós filológus fontos mintakép volt.

A legjelentősebb, Jeromos tiszteletéről hangsúlyosan valló idézetek azok, amelyek egy-egy kéziratban kiemelt helyen állnak. Két ilyen említhetünk meg. Az egyik az *Érdy-kódex* latin nyelvű prologusa, amelyben a Karthauzi Névtelen bibliafordítói tevékenységében őt ösztönző példaként említi az „isten” Jeromost, aki „nemcsak a Bibliát magát, hanem héber, görög és latin szövegek alapján új betűkkel a teljes liturgiát is csodálatos műértéssel átültette” szláv nyelvre.⁴⁰ Szintén bibliafordítói szaktekintélyként

32 | ELTE Egyetemi Könyvtár, Cod. Hung. 1. Kiad.: *Nádor-kódex. 1508.* Kiad. Pusztai István, bev. Pusztai István, Madas Edit. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1994 (Régi Magyar Kódexek 16.).

33 | Lobkowicz-kódex, Zámek Nelahozveves, VI. Fg. 30. Kiad.: *Lobkowicz-kódex. 1514.* Kiad., bev., jegyz. Reményi Andrea. Argumentum–Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1999 (Régi Magyar Kódexek 22.).

34 | ELTE Egyetemi Könyvtár, Cod. Hung. 7. Kiad.: *Bod-kódex. XVI. század első negyede.* Bev. Pusztai István. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1987 (Régi Magyar Kódexek 2.).

35 | Székelyudvarhely, Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtár. Kiad.: *Székelyudvarhelyi kódex. 1526–1528.* Kiad., bev., jegyz. N. Abaffy Csilla. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1993 (Régi Magyar Kódexek 15.).

36 | ELTE Egyetemi Könyvtár, Cod. Hung. 2. Kiad.: *Winkler-kódex. 1506.* Kiad., bev., jegyz. Pusztai István. Akadémiai, Bp. 1988 (Codices Hungarici 9.).

37 | *Könyvecse.* 3°/5, 6°/11 (két hivatkozás), 6°/12, 7°/13, 8°/15, 11°/21, 14°–15°/28–29, 22°/43.

38 | *Uo.* 8°/15, 11°/21.

39 | Wehli Tünde–Bíbor Máté János: *Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról.* In: „*Látjátok feleim...*” *Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig.* Szerk. Madas Edit. OSZK, Bp. 2009. 338.

40 | „Sic prope nos et Slaonica . Inquam Diuinus Ieronimus . Non modo bybliam ipsam . sed et nous litteris ad instar hebraicarum . grecarum et latinarum totum officium sacerdotale miro ac modo subtilissimo conuertit.” – *Érdy-kódex.* 1^a. – A magyar szöveg Madas Edit fordítása: *A Néma Barát megszólal. Válogatás a Karthauzi Névtelen beszédeiből.* Kiad., utószó, jegyz. Madas Edit. Magvető, Bp. 1985 (Magyar Hírmondó). 10.

idézi a betlehemi tudós prologusát a *Judit könyve* fordításának záradékában Nyújtódi András a *Székelyudvarhelyi kódex*ben, teljesen belehelyezkedve a nőknek fordító nagy előd helyzetébe:

De maga miképpen ez szent könyv felől szent Jeronimus ír vala az két szent apácának, azaz az özvegy Paulának és az szűz Eusztochiumnak, mint elől ez könyv előtt elkezdettük vala, végezzük el. Mert úgy írva őnekik: „Íme, megírtam ez könyvet, meggyőztetvén az tühozjátok való tiszta szeretetnek miatta, nemcsak az igéket igékre magyarázván, de az értelmet az igaz értelemre hozván, az kaldeos nyelvről diáki nyelvre. Vegyétek azért, ó Paula és Eusztochiom, ez özvegy Juditot, tisztaságnak fényes példáját, és győzedelmvételnak örökké való dicséretével ötet hirdessétek.”⁴¹

E két hivatkozás világosan jelzi, hogy a 16. század elején mind a magyar bibliafordítók, mind a Bibliára alapozó szövegeket magyarul olvasók számára Jeromos alakja mérce, kiindulópont, vitathatatlan szaktekintély volt. Bibliafilológusi tekintélye, a héber nyelv-tudása segítségével feltárt ismeretanyag több prédikáció és traktátus citátumai között is visszaköszön. Például: „Masod rendbeli nevezetők vannak, kik tulajdon valók, kik illetik Úr Jézust Krisztust ő szent sziletésének méltósága szerint, tudnia illik Emánuel (Iz 7), ki Szent Ieronimus doktornak mondása szerint magyaráztatik, velünk Isten”.⁴²

Az ehhez hasonló idézetek eredeti származási helyének azonosítása kikeresésük-nél sokkal bonyolultabb és hosszadalmasabb feladatnak bizonyult, ugyanis a magyar szöveg csak ritkán tartalmaz műcímet. Körülbelül egy tucat többé-kevésbé pontos címmegjelöléssel találkozhatunk. Például az *Érdy-kódex* 280. oldalának első hasábjában olvashatjuk: „Heted szent lelki jószág, kiben éle Szíz Szent Katerina, mondatik jóban való végig megmaradás, kiről úgy mond Szent Ieronimus doktor Lucianos remetének írt levelében: Kik jót kezdenek sokan vannak, de kik végre vigyék kevesen vannak.” A hivatkozás a *Szénai Szíz Szent Katerina asszonnak innepéről* szóló prédikációban található, amelynek forrása a népszerű 15. századi itáliai prédikátor, Roberto Caracciolo *Sermones de laudibus sanctorum* című gyűjteményének 70. *sermója*.⁴³ A latin beszédben is hasonlóan szerepel a forrásmegjelölés: „Septima virtus sanctae Catherinae dicitur perseverentia, ut enim ait Hieronymus ad Lucianum heremitan: Coepisse multorum est, ad calcem vero pervenisse paucorum.” Ezek alapján különösebb erőfeszítés nélkül megtaláljuk a hivatkozott helyet Jeromos 71., Luciniushoz intézett episztolájában két szó eltéréssel: „Coepisse multorum est, ad culmen pervenisse paucorum”.⁴⁴

Vannak azonban olyan helymegjelölések is, amelyek jóval több fejtörést, hosszabb kutatómunkát igényeltek. Még viszonylag hamar azonosítható volt annak a

41 | *Székelyudvarhelyi kódex*. 50^v–51^r/101–102.

42 | *Érdy-kódex*. 60^a.

43 | Szép Eszter Katalin: Újabb ferences sermo-gyűjtemény a Karthauzi Névtelen könyvespolcán. In: *Plaustrum seculi IV. Az ELTE BTK Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén 2006. április 22-én rendezett konferencia szerkesztett anyaga*. Szerk. Bárczi Ildikó. http://sermones.elte.hu/?az=344tan_plaus_szepeszter (utolsó megtekintés: 2025. 06. 30.). A latin és a magyar szöveget, illetve a két beszéd szerkezetét összevető táblázatokat lásd: Tóthné Radó Cecília: *Robertus Caracciolus OFM prédikációs segédkönyveinek magyarországi felhasználása* [PhD-dolgozat]. PPK BTK, Bp. 2014. 90–120, 169–170.

44 | *PL* 22. 669.

Jeromos-idézetnek a forrása, amely a *Tihanyi kódex* Mária haláláról szóló prédikációjában olvasható a következő felvezetéssel: „erről mondja Szent Ieronimus doctor in sermone de assumptione”.⁴⁵ (A pontos hivatkozás a beszéd forrásául szolgáló *Stellarium*ból származik.⁴⁶) Azonban ezt a művet és az itt következő idézetet hiába keressük Jeromos művei között. A *Patrologia latina* 30. kötetében találunk rá, az egyházatyanak tulajdonított munkák sorában. A fentebb már említett, a *Döbrentei-kódex*ben teljes fordításban szereplő, valójában Paschasius Radbertus által írt *Epistola IX. Ad Paulam et Eustochium, De assumptione beatae Mariae Virginis* című traktátusról vagy beszédről van szó. Breviáriumi olvasmányról lévén szó, a fordító/másoló feltételezhette magyar olvasóiról is, hogy ismerik a szöveget, talán ezért is tartotta érdemesnek megadni a címet. A *Cornides-kódex* fordítója és másolója is hasonlóan vélekedhetett, amikor a Szent Dorottya-prédikációban hivatkozik rá episztolaként: „Mert úgy mond Szent Ieronimus Paulához és Eustochiumhoz írt episztulájába”.⁴⁷ A *Horvát-kódex* szövegének Temesvári Pelbárt *Stellarium*ából dolgozó fordítója szintén ismert szövegként utal rá, amikor a Mária mennybevételével kapcsolatos kétségekről írva erre a beszédre hivatkozik:

... kiről gyakorta sokan kételkednek, hogyha aszzyonyok Mária legyen testben és lélekben mennyországban felvitetött és tellyességgel megdicsőöltött, miképpen mi uronk Iesus. Jelesöl azért kételkednek, hogy Szent Ieronimus aszzyonyok Máriának mennyben felviteléről való prédikációjában ezről semmit nem mond, de kétségnek alatta hagyá.⁴⁸

A beszéd vagy episztola ismert és népszerű voltát mutatja, hogy ez tűnik a leggyakrabban idézett Jeromos-műnek a kódexekben.⁴⁹ A legtöbbet hivatkozott passzusa pedig az angyali természet és a szüzesség rokonságára vonatkozó mondat: „quia semper angelis cognata virginitas. Profecto in carne, praeter carnem vivere, non terrena vita est, sed coelestis”.⁵⁰ A Karthauzi Névtelen Szent Dorottya-napi beszédének Pelbárton átszűrt⁵¹ tolmácsolásában például így hangzik: „Mert ez felden való tisztaság életnek miatta minden rokonsága lehet az szent angyaloknak, kiről úgy mond Szent Ieronimus doktor: Ez világon testi fertelmetesség nélkül élni nem emberi élet, de angyali”.⁵² A szüzességtéma kapcsán többször előfordul egy immár autentikus Jeromos-levélből, a nevezetes 22., Eustochiumhoz címzettből merített citátum is: „Cum

45 | *Tihanyi kódex*. 175^r/349.

46 | [Pelbartus de Themeswar]: *Stellarium coronae beatae virginis Mariae*. Basel, c. 1497–1500. Lib. X. pars I. art. II–III. Elektronikus kiadás: http://sermones.elte.hu/pelbart/index.php?file=st_index (utolsó megtekintés: 2025. 06. 05.).

47 | *Cornides-kódex*. 122^r.

48 | *Horvát-kódex*. 82^r/164.

49 | Idézi: *Érdy-kódex*. 151^a, 160^a, 164^b, 222^a, 603^b, 614^a, 660^a; *Tihanyi kódex*. 175^r/349, 177^r/354; *Nagyszombati kódex*. 292; *Horvát-kódex*. 78^r/156, 82^r/164, 106^r/211; *Debreceni kódex*. 182, 227, 468; *Cornides-kódex*. 122^r; *Weszprémi-kódex*. 75^r–75^r/149–150.

50 | *PL* 30. 130–131/126–127.

51 | „Nam dicit Hieronymus ad Paulam et Eustochium: In carne praeter carnem vivere non terrena vita est, sed caelestis.” – Pelbartus de Themeswar: Sermo 54. De sancta Dorothea. In: uő: *Pomerium de sanctis. Pars hiemalis*. Augsburg, 1502. Elektronikus kiadás: <https://sermones.elte.hu/pelbart/index.php?file=ph/ph054> (utolsó megtekintés: 2025. 06. 30.).

52 | *Érdy-kódex*. 222^a.

omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruina[m]”.⁵³ Jeromos egy másik munkájából, a szüzesség témájával is komolyan foglalkozó *Adversus Iovinianum*ból is bukkannak fel passzusok, egyik helyen a traktátus megnevezésével.⁵⁴ Az idézetekből kirajzolódó Jeromos-kép tehát megerősíthette a kódexirodalom olvasóit abban, amit az egyházatyja magyarra fordított műveiből és legendáiból már tudhattak: a szüzesség ideológusa, bajnoka volt.

A szüzességről szóló Jeromos-idézetek gyakori felbukkanása ugyanakkor a késő középkori kompilációs technikának is köszönhető.⁵⁵ A citátumok szerepelhettek ugyanis a prédikációs segédkönyvek tabuláiban – amelyeket a beszédírás során használtak a prédikátorok – a *virginitas*-témánál. Ez számos szent ünnepén és a Mária-ünnepeken is központi jelentőségű kulcsszó volt.

A különböző segédkönyvek, idézetgyűjtemények, florilégiumok használata folytán, a többszörös átvételek miatt az idézetek időnként kisebb-nagyobb változásokon mentek keresztül, amelyek néha szinte felismerhetetlenné tették őket. Az *Érdy-kódex* latin nyelvű prológusának az Ezékiel-kommentárból merített mondata egy hosszabb szövegrészből kiragadott szavakból, szókapcsolatokból épül fel:

<i>Commentariorum in Ezechielem Prophetam libri XIV, Cap. XLVI.</i> ⁵⁶	<i>Érdy-kódex, latin prológus, 1b</i>
In agnis vero non erit certus numerus, nec voluntati dimissum arbitrium; sed viribus quis utetur, et bono conscientiae: ut quantum potest , non quantum vult offerat , et super omnia olei hin per ephi singula, ut ungatur similia, et lucerna accendatur in conspectu Domini; et qui eo utitur, possit dicere: Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini (Ps. LI,10).	Reliquum est secundum eximium Ieronimum. vt quantum potest vnusquisque offerat indomo domini aly aurum. Aly vero argentum aut gemmas preciosas etc ⁵⁷

Jelentősen rövidít az *Érdy-kódex* első menyegzős vasárnapi szánt beszéde is, amely Temesvári Pelbárt *Pomerium de tempore* gyűjteményének 24. beszédén alapul.⁵⁸ Pelbárt

53 | PL 22. 397. Magyarul: „Bátorsággal mondom, hogy az bínt Úristen megbocsáthatja, de az szizet ő esetinek utána fel nem támaszthatja. Azazhogy esmég olyan sziz lenne, mint annak éléte.” *Érdy-kódex*. 151^a. „Meröm mondani, mert mikoron az Úristen mindent tehessen ő nagy hatalma szerént, de nem támaszthatja fel az szizet ő eseti után. Teheti, hogy az bínt megbocsáthatja, de az fertelmet szizességgel nöm koronázhatja.” Uo. 470^b. „Bizonnyal mondhatom, hogy az Úristen mindent feltámaszthat, de az szizet ő esetinek utána soha nem.” Uo. 590^b. Adamik Tamás modern fordításában: „noha Isten mindenre képes, a szüzet mégsem képes fölemelni, ha egyszer már elbukott”. Szent Jeromos: *Levelek*. I. Ford. Adamik Tamás, Puskely Mária, Takács László. Szentpétervár, Bp. 2005. 73.

54 | *Érdy-kódex*. 287^a, 406^a, 466^a (itt szerepel a cím).

55 | Erről részletesen lásd: Bárczi Ildikó: *Ars compilandi. A késő középkori prédikációs segédkönyvek forráshasználata. A hiteles információk összegyűjtésének kevésbé bevallott módszerei. Az intertextualitás információs rendszerei*. Universitas, Bp. 2007 (Historia Litteraria 23).

56 | PL 25. 460–461.

57 | Madas Edit magyar fordításában: „Végezetül idézzük a kiváló Jeromost: Ki-ki annyit ajánljon fel az Úr házában, amennyit tud: némelyek aranyat, mások ezüstöt vagy drágakövet.” – *A Néma Barát megszólal*. 12.

58 | Pelbartus de Themeswar: Sermo 24. Dominica prima post octavam epiphaniae. Sermo primus super evangelio pro simplicibus. In: uő: *Pomerium de tempore. Pars hiemalis*. Hagenau, 1498. Elektronikus

közvetett vagy közvetlen forrása viszont e résznél egy Jeromos előszavait és Nicolaus de Lyra magyarázatait tartalmazó Biblia-kiadás lehetett. Az alábbi táblázaton jól látható, milyen rövidítési és átszerkesztési eljárások eredményeként született meg a Jeromos-hivatkozást tartalmazó magyar szöveg. Az *Érdy-kódex* Szent János evangélista ünneperől szóló beszéde, amely a táblázat harmadik oszlopában olvasható, hasonló, terjedelmes glosszákkal ellátott Biblia-szövegből származhat szintén Temesvári Pelbárt közvetítésével.⁵⁹

<i>Pomerium de sanctis. Sermo 24</i>	<i>Érdy-kódex, 74^a</i>	<i>Érdy-kódex, 176^a</i>
<p>Secunda quaestio: Quis fuerit iste sponsus, qui fecit haec convivia? Respondet Hieronymus in prologo super Iohannem et sequitur Lyra, quod videlicet sponsus iste fuerit Iohannes evangelista, <u>quem Christus nubere volentem vocavit a nuptiis.</u> Ideo et Beata Maria, quae semper secretum orationis amavit, ut dicit Ambrosius illuc, scilicet in Cana, quae a Nazareth, ubi manebat, distat IV miliaria, ut dicit Ludolphus,</p>	<p>Kérdhetné valaki, de kicsoda volt ez menyeközben való áldott vőlegény és jegyes meny, kinek élylen szentséges vendégi érdemletek lenni. Reá felelvén Szent Ieronimus doktor in prologo Super Iohannem, Lyra et Ludolphus ac plures eorum, hogy volt Zebedeus halász palogárnak fia, Jánus, kinek anyja vala Mária, asszonyunk Szíz Máriának öccse.</p>	<p>Ez élylen kegyelmes malasztosságot kedég az tebbi között érdemlé János doktoroknak mondások szerént ez négy jeles okokért. Elészer az ő szeplételen tisztaságos szíességért, kit Szent Ieronimosnak mondása szerént az menyeközből hívá el őtet Krisztus az apostolságra. Es nem hagyá házasságnak törvényében leletni.</p>
<p>non ivisset, nisi sibi multum attinisset consanguinitate, sicut fuit Iohannes Mariae et Christo. Et quia in aliis nuptiis non legitur Christus interfuisse, unde nubere volentem vocasset Christus Iohannem ergo et cetera. Ex hoc autem, quod Iohannes virgo fuit a Christo praedilectus docetur in nobis placere Christo.</p>		

kiadás: <https://sermones.elte.hu/pelbart/index.php?file=th/th024> (utolsó megtekintés: 2025. 06. 30.).

59 | Pelbartus de Themeswar: Sermo 27. De sancto Iohanne evangelista. Sermo primus cum legenda. In: uő: *Pomerium de sanctis.* <https://sermones.elte.hu/pelbart/index.php?file=ph/ph027> (utolsó megtekintés: 2025. 06. 30.).

<i>Pomerium de sanctis. Sermo 24</i>	<i>Érdy-kódex, 74^a</i>	<i>Érdy-kódex, 176^a</i>
Terta quaestio: <u>Quae fuit sponsa? Aliqui dixerunt fuisse Magdalenam, sed non videtur verisimile, quod nuberet ipsa nobilis et dives Iohanni, qui fuit filius piscatoris et tam pauper adeo, ut etiam in nuptiis vinum deficeret ergo et cetera. Itaque quae fuerit ista sponsa, non dicit evangelista, ideo de hoc non est nobis multum curandum. Fuisse tamen aliqua alia creditur, ut alibi dicitur, de genere piscatorum virgo, quae secundum Ludolphum nominabatur Anachita, quam Iohannes reliquit <u>virginem</u>, et sic non fuit Magdalena.</u>	Az szíz meny kedég egy halász leánya, Anachita.	Sokan kedég tévölögnek benne, <u>ki lett légyen az ő jegyese</u> , hogy semmi emlékezet nincsen írásban róla. Nekik mondják, hogy Mária Magdaléna volt, de azt nem kell hinni, mert mikoron Mária Magdaléna keráli nemből volt, János kedég egy szegén halász fia, sem tisztesség, sem nemzetség nem adta vóna, <u>hogy ők egybe férkőztek vóna</u> . De miképpen Szent Albert pispek és Ludolfos szent atya mondja, az ő jegyesének Anachita volt neve , és tisztá szizességben megmaradott holtik, és az Szíz Máriának szolgáló leánya volt, míg élt.

Az ilyen többszörös átvételek nyomán nemcsak rövidülnek, átalakulnak az idézetek, hanem olykor-olykor tévedések is kerülnek a szövegbe. Az *Érdy-kódex* adventi kántorböjzt szerdájára szóló prédikációjába félreérthetően került át a *Pomerium*ból⁶⁰ egy hivatkozás a fentebb már említett, Jeromos csodáiról szóló pszeudo-Ágoston-levélnék a párjára, amelyet Jeruzsálemi Cirillnek tulajdonítottak.⁶¹ Ugyanerre az epizódra a *Tihanyi*⁶² és a *Horvát-kódex*⁶³ helyesen hivatkozik.

<i>Pomerium de tempore. Sermo 8, Dominica 4. Adventus, Sermo 4</i>	<i>Érdy-kódex, 22a</i>
Huius dilationis causam solus Deus novit. Dicunt autem aliqui, quod fecerat multa bona, sed in peccato mortali, quae quia nondum fuerant sufficienter remunerata, per hanc poene retardationem fuerunt compensata. Ad idem etiam est exemplum in epistola Cyrilli de tribus resuscitatis per Beatum Hieronymum, de quo habes sermonem IX. X.	Íme, halljok, hogy ez kárhozandó embernek harmadnapig való halasztása lött légyen. De mi oka légyen mind ez élyten dolgoknak nyilvánban való okát csak az Úristen tudja, minekönk kedég, kik halljok, nagy féelmes. Kiről ha ki tebbet akar tanulni, olvassa Szent Ágoston doktornak és Ieronimus doktornak életét az szentöknek életökben.

60 | Pelbartus de Themeswar: Sermo 8. Dominica IV. Adventus. Sermo IV. de iudicii particularis tempore et sententiae executione. In: uő: *Pomerium de tempore*. <https://sermones.elte.hu/pelbart/index.php?file=th/th008> (utolsó megtekintés: 2025. 06. 30.).

61 | [Pseudo-]Cyrillus: Epistola Cyrilli episcopi Jerosolymitani de miraculis Hieronymi ad Sanctum Augustinum episc. Hipponensem. In: *PL* 22. 289–326. *BHL* 3868. *CPL* 367.

62 | *Tihanyi kódex*. 170^v–171^v/340–342: „Azért mondja az Szent Cirillus pátriárka Szent Ágostonnak írt levelébe Szent Ieronimosnak csodatételiről, hogy mikoron három halottak támasztattak vóna fel Szent Ieronimusnak koporsója mellet...”.

63 | *Horvát-kódex*. 73^r–74^v/145–146: „Annak okáért jelenti Cirillus pátriárka Szent Ágostonhoz írt episztulájában Szent Hieronimusnak csodáiról, hogy három halottak voltak, kik Szent Hieronimus koporsójánál feltámadtanak...”.

Az idézetek többszörös átvételét példázza az *Érdy-kódex* Szent László-napi beszédének egyik citátuma is, amely a Jeromos Jeremiás-kommentárjából származó egyik, Gratianus törvénykönyvébe is bekerülő mondat kettős elhelyezhetőségére mutat rá, Pelbártot követve.

Commentarium super Hieremiam, ad c. 22, vers 1⁶⁴	Decretum Gratiani, C. 23, q. 5, c. 23	Pomerium de sanctis. Sermo 15. Pro sancto Ladislao rege sermo secundus de nobilitate virtutum⁶⁵	Érdy-kódex, 391^a
Regum autem proprium est facere iudicium et iustitiam, et liberare de manu calumniatorum vi oppressos, et peregrino, pupilloque, et viduae (qui facilius opprimuntur a potentibus) praebere auxilium.	Regum officium est proprium facere iudicium et iustitiam, et liberare de manu calumniantium vi oppressos, et peregrino, pupilloque, et viduae, qui facilius opprimuntur a potentibus, praebere auxilium.	Hinc XXIII q. V. „Regum” Hieronymus dicit: Regum officium proprium est facere iudicium atque iustitiam, et liberare vi oppressos de manu calumniantium, et pupillis ac viduis auxilium praebere.	Úgy mond róla Szent Ieronimus doktor és belírták az törvénynek huszonharmad részében: Az igaz fejedelmeknek és jámbor királyoknak tulajdonok, és Úristentől kiadott parancsolat, hogy mindennek igazságot és igénylő ítéletet tegyenek, megszabadohák erővel es a megnyomorultakat az hatalmasnak kezéből, és megvédjék az árvákat és özvegyöket az hamis patvarosoktól.

Ugyanez az idézet kissé rövidebben felbukkan Pelbárt szent asszonyokról szóló legendájában,⁶⁶ amely alapjául szolgált a *Cornides-kódex* Szent Ilona-legendájának.⁶⁷ Utóbbi tartalmazza a Jeromos-citátum fordítását is, de Gratianusról már nem tesz említést: „Szent Hieronymus úgy mond, hogy királyoknak tisztí ítéletet és igazságot tenni, és özvegyeket hatalmasoktól és nyomorgatóktól megoltalmazni”⁶⁸

Az idézetek vándorlása néha bizonytalan szerzőségű mondásokat eredményez. A *Cornides-kódex* mindenszentekről szóló prédikációja, amely Iohannes Herolt *Sermones de tempore et de sanctis* gyűjteményének 39. *sermójából* merít,⁶⁹ forrásának megfelelően Jeromosnak tulajdonítja a következő mondatot: „Azért mondja Szent Ieronimus, lehetetlen sokaknak imádságoknak meg nem hallgattatni, sőt inkább lehetetlen

64 | *PL* 24. 843.

65 | Pelbartus de Themeswar: *Pomerium de sanctis. Pars aestivalis*. Augsburg 1502. Elektronikus kiadás: http://sermones.elte.hu/pelbart/index.php?file=pa_index (utolsó megtekintés: 2025. 06. 30.).

66 | „Item XXIII. q. V. „Regum” dicit Hieronymus, quod regum officium est iudicium et iustitiam facere, et viduas defendere a potentibus et opprimantibus etc.” – Pelbartus de Themeswar: *Sermo 123. De sanctis mulieribus et viduis. Sermo ommunis*. In: *Pomerium de sanctis. Pars aestivalis*. <https://sermones.elte.hu/pelbart/index.php?file=pa/pa123> (utolsó megtekintés: 2025. 06. 30.).

67 | A latin forrás azonosítását lásd a kódex kiadásában: *Cornides-kódex. 1514–1519*. 681.

68 | *Cornides-kódex*. 149^v–150^r.

69 | A latin forrás azonosítását lásd a kódex kiadásában: *Cornides-kódex. 1514–1519*. 479.

mind az szenteknek és mind az angeloknak meg nem hallgattatni”.⁷⁰ A latin változat („Impossibile est preces multorum non exaudiri, immo magis impossibile erit preces omnium sanctorum et angelorum non exaudiri”⁷¹) azonban nem található meg Jeromos műveiben. A mondat első fele felbukkan viszont például Hugo de Sancto Caro posztilláiban a Rómaiakhoz írt levél 11. részének 1. verséhez írt kommentárban, a *Glossa ordinariára* való hivatkozással.⁷² A bibliai glossza talán Jeromos bibliafordítói és kommentátori tevékenysége okán kerülhetett át az ő neve alá.

Hogy milyen könnyen szerzőt válthat egy idézet, azt szemléltessük az *Érsekújvári kódex* egy beszédes másoló hibájával. A 83^r (167. pagina) első hasábjának alján, második hasábjának tetején ezt olvashatjuk: „De melyek szikszégesek es, csak alég avagy nehezen szóljad, mert Szent <Ieronimos> Ieremiás prófeta tanúsága szerént igen jó embernek várnia Űrnak idvességét csendességvel.” A másoló, valószínűleg azért, mert szokva volt a Jeromos-hivatkozásokhoz, a hasonló írásképű Jeremiás nevet Jeromosra cserélte. Még időben észrevéve a tévesztést, azonnal javította is azt. Egy ilyen jellegű másolási hiba azonban, ha nem javítják, könnyen tulajdonítási sort indíthatott el – főként egy latin szövegben. Itt csak arra mutat rá, hogy magyar másolónk számára mennyire gyakori a „Szent Jeromos tanúsága szerint” szókapcsolat.

A kódexekből összegyűjtött százötvenkét Jeromos-hivatkozás még számos darabjára érdemes lenne kitérni, azonban a kódexirodalom citátumokból kirajzolható Jeromos-képe már így is körvonalazódott. A késő középkori magyar olvasók számára az egyházatyá elsősorban a szüzesség és a szerzetesi élet ideológusa, másodsorban Biblia-filológus, hebraista, harmadsorban pedig változatos teológiai témákban is megkérdőjelezhetetlen igazságokat megfogalmazó, kétségen felüli hitelességű tanító volt.

Saint Jerome, the Auctor in Late Medieval Hungarian-Language Manuscripts

Keywords: late medieval Hungarian-language manuscripts, Saint Jerome, medieval sermons, references to Jerome

The paper examines the image that the late medieval Hungarian-language codices conveyed to their female readers about Saint Jerome through quotations taken from his works (or from writings attributed to him) with references to his name. The quotations came from the Latin texts selected for transposition into the vernacular. Since translators often omitted source references from the vernacular texts, the mention of Jerome's name in the translation next to a quotation indicates the importance of the Church Father as an author and the familiarity of Hungarian readers with his name. Analysing the references to Jerome in the Old Hungarian manuscripts, one can conclude that for the readers of the corpus, the Church Father was primarily an ideologist of virginity and monastic life, secondarily a Bible philologist, a Hebraist, and thirdly a teacher of unquestionable authenticity who formulated unassailable truths on diverse theological topics.

70 | *Cornides-kódex*. 36^r. Ugyanez az idézet még: *Érdy-kódex*. 593^a, 602^a.

71 | *Cornides-kódex*. 1514–1519. 491.

72 | Hugo de Sancto Caro: Postilla in totam Bibliam. In: *Sacra Pagina*. Ed. Martin Morard, IRHT-CNRS, 2025. https://gloss-e.irht.cnrs.fr/php/editions_chapitre.php?id=hug&numLivre=60&chapitre=60_11 (utolsó megtekintés: 2025. 06. 30.).